

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Kiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5567 [1806/1807]

7

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

ישעיה ל

ל (א) הוי בנים סוררים גאם יהיה לעשות עצה ולא מני ולנסך
בפכה ולא רוחי למען ספות חטאת על חטאת : (ב) ההלכים
לרדה מצרים ופירא שאלו לעזו במעוז פרעה ולחכות בצל מצרים ;
(ג) והיה לכם מעוז פרעה לבשה והחכות בצל מצרים לכלמה ;
(ד) כי

ר ש י

ל (א) סוררים • סרים וין הדרך • לנסך מסכה להושיל עליהם מושל ולא
רוחי ודעתי בדבר ומהו הנסוך הוא פרעה : (ב) ההולכים לרדת
מצרים • על הושע בן חלה אשר שלח מלככים אל סוה מולך מצרים (וולכים ב'
י"ז) : לרדה מצרים • ח"י גבוהה מכל הארצות ד"ח ירידה היא להם : ולחסות •
להתכסו חצרות ר בלע"ו , Abrier. (בל"ח בעשיטין • דעקין • וכן ל"ל ביואל ה' ח')

(ד) כי

מכלל יופי

הכל , נבואת הכל כלומר נבואות כל נביאי ה' המתנבאים לכם , ופירושו הנה נבואת כל
נביאי ה' הוא לכם כמו הספר החתום אתנו אותו למי שידע לקרות ויאמר לא אוכל לקרות
כי חתום הוא לפי שאין רכינו לקרות כי אם היה רוצה לקרותי היה אומר פתח אותו ואקראנו
כן החכמים שנכט אומרים כי יש בדברי ה' דברים סתומים לפיכך לא יתנו לב להם ואם
היו רוצים לשמוע ולהנינם יאמרו לנביא פה לנו זה הדבר הסתום וכאשר ינתן לאשר לא ידע
ספר : יאמ' לא ידעתי לקרות ספר ואפי' יהיה פתוח בן הכסילים שנכס ימלאו עלה ויאמרו אין
אנחנו מבינים דברי חלמים אמרו לחכמינו , והנה חכמייהם ונביאיהם יעשו ובין כך ובין
כך הספר לא יקרא בן דברי ה' לא ישמעו בניכסם לא לחכמים ולא לכסילים ל"ט :
(יב) על אשר לא ידע ספר , כלומר אל אשר לא ידע ספר כמו וילך חלקנה הרומתה
על ביתו , וכמו והתפלל על ה' כמו אל : (יג) כי נגש , במקצת ספרים בש"ץ הנקודה
לכד הימין גם במקצת הספרים בש"ץ הנקודה כד שמאל וכן דעת יונתן מעבין והנוגשים אלים
שתרגם חלף דאחר ברב עמא הדין ורבי יונה כתבו בש"ץ וכן הוא לפי המסורת אשר עליו
שאמר לית כותיה בספרא ואם בש"ץ הנקודה כד שמאל הנה אשר כמותו נגש והוא כענה
ועוד מסרה אסרת נגש ונגש ה' וסימין ואיש ישראל , וחברו , ירהבו , כענה , אם כן יען
כי נגש בש"ץ כי אלה הארבעה לכד הם בש"ץ והוא ענין קרינה כמו נגש יוסף ורחל , ויהיה
ועשו נמשך אל לבן שאמר בפסוק השני : (יד) יוסף , פועל והוא בחיר"ק כמו בנר"י ,
וכן הנני יוסף על ימיד , תומיד גורלי בחיר"ק : (טו) המעטיקים , כלומר הערבים ,
כי כמו שהעסק היא רב מהאדם מהגיע אליו , כן כל דבר הרבו יקרא בלשון עמק :
(טז) הפפכם שם : אם כחומר , אם פירושו באמת , כמו ואם בריאה יברא ה' ,
אם ללגים הוא ילין והדומי' להם , אמר באמת כחומר היוצר יחשב הפככס
לפני , לפי שהוא נקל בעיני להפך אתכס כמו שנקל ליוצר להפך החומר מכלי אל כלי כאשר
יוצר בעיניו , ופירושו כי יאמר בתמיה כלומר יאמר החומר ליוצר אם יהפוך אותו לא עשני ומה
לו להפך אותו כן אתם מעשה ידי ונקל בעיני הפככס : ויצר , שם למלאכת היוצר ועושה כלי
החומר נקרא יוצר , ונפ דוש שם לכלי הנוצר ביד היוצר ויצר , ולמ"ד לעושהו ליוצרו במקום
בעבור כמו אמרו לו : (כא) יק' צון , זכרו רבי יונה מנתי העי"ן , והוא מעבין מוקש
ויהיה יקש וקוש בענין אחד , וכן חרגס יונתן ענין ליה תקלא ולפי דעתי שהוא מבעלי הכפל
והשקש , והנח תמורת הכפל בחקים הדגש , וכן התקששו וקשו מן לקושש קש , וענינו

קשש

תרגום אשכנזי

קח

ל (א) וועה' דען אבטריניגען קינרערן ! שפריכט דער עוויגע , זיין פאסטען
ראטהשליססע , אהנע מיך , זוכען שוין — מיין וויללע איזט נישט דאבייא ; —
דאמיט זיין זונד' אויף זינדע הייפען . (ב) ציהען נאך מצרים הינאב , פראגען מיך
נישט דארום ; פערטרויען אויף דיא מאכט פרעה'ס , שיעען ויך אין מצרים'ס שאטטען .
(ג) פרעה'ס מאכט ווירד אייך נאך צור שאנדע גערייכען , דער שוין אין מצרים'ס
שאטטען צור שמאך אייך נאך ווערדען !

(ד) איהרע

ב א ו ר

ל (א) הוי וגו' . בתחלת הפרשה הזאת , מפסוק א' , עד פסוק י"ט , יוכיח הנביא את
רשעי עם יהודה , אשר לא בטחו בה' , כחזקיה מלכם , רק בטחו על משענת קנה
רעץ , על מלכות מצרים , שהיתה חלשה נגד מלכות אשור , התקיפה והאדירה . ולא מאכזו
בספרי הקדש , שנקשו שרי יהודה עזרה ממלך מצרים , רק הוא נראה מדברי הנביא בפרשה
הזאת , וכאשר כתבו רד"ק וראב"ע ז"ל . ומפסוק י"ט עד סוף הכנזאה , נחם הנביא את
אנשי יהודה , אשר השליכו את אליהם ועבדיהם נומי חזקיה , המלך הישר , ועבדו את ה'
אלהיהם , והבטיח להם , שיאלח ה' את ברכתו , וארץ יהודה תתן פריה לשונע , ומלך
אשור ומחנהו יעבור ויחלף מן העולם ברעם ורעש , במגפה נוראה וכפלאה , ולא יבוא אל
ירושלים , אשר נר עליה . בניום וכו' . דברי האלהים , אוי לבנים , הסרים מאחרי !
נועזים הם בענה , ואיני מסכים עמם , ומנקזים כסוי וסתר , בלעדיר רצוני , למען יוסיפו
חטא על פשע . ולנסוך מסכה . ענין מכסה וסתר , עיין למעלה מזה (כ"ח כ'). למען
וכו' . נדיל לאוספא חובין על חובי נפשתי . (הכסדי) . (ב) ההולכים וגו' . יורדים המה
למצרים , ולא דרשו אותי , בוטחים על גזרות פרעה , ומתכסים בגל מצרים' (ג) והיה
וכו' . עוד יהיה לכם תוקף פרעה לתרפה , כי לא יועיל לכם מאומה , והחסייה במצטח מצרים ,
היא

מכלל יופי

חפז המומים ולקיעתן היטב , כמו הדברים הדקים שצריך חפז היטב , רוצה לומר שמוכיחים
למוכיחים אותם ומחפשים מומיו , כענין שאמרו דוד שזופע את שופטיו אומר לו טול קיסם
מנין שניך , אומר לו טול קורה מנין ציניך : (בב) לכן וגו' , פירוש הפסוק כן ה' אשר
פדה את אברהם אמר אל בית יעקב שלא יבזו , וטעם אשר פדה את אברהם כי כמו שפדה את
אברהם ממוקיעו' הרשעים כשדים וחרן בעבור שלא היה ליכולת להחזיק שם באמונת האל כן
העניים שזכר למעלה , כי בזמי אחו לא היה להם יכולת להחזיק בדרכי ה' בפרהסיא , עתה
בימי חזקיה לא יבזו יעקב ממעשיהם כאלם שינא בנו לתרבות רעה שהוא בוש וככלם ממעשיו ;
יחורו , תרגום לבן חור , יכנה הנושט על דרך הלבוז כי האדם שיש לו בושא יתלבט פניו ,
וכן בדברי רבותיו זכרונו לברכה המלבין פני חבירו ברבים : (בג) יעריצו , שיטנו לו
העריצות והכח שיאמרו עליו שהוא נערץ : (כד) ורוגנים , הם האנשים שדעתם ומחשבתם
להרע ועסקם בענין התלונה והסכסוך ומראים נפיהם מה שאין בלבם : ר"קח , הוא התורה
כמו לקח טוב נתתי לכם :

ל (א) ולנסך מפכה , יש לפרשו ענין ההסתר והכסוי והוא משל על הענה , ויש
לפרשו ענין הקצינות והנסיכות כלומר שמיים עליהם קנינים שלא ברשותי שהיו מבקשים
עזר מפרעה כמו שאמר לעוז במעון פרעה ולחכות בגל מצרים : (ג) והחסות , שם , בפלס
גלות : (ה) הבאיט , כתוב בזני נחיים באל"ף וביו"ד ענין בשת והוא עומד ופירוש הכל
בא' שהלכו אל עם לא יועילו למו , ועל במקום אל כמו מתפלל על ה' וילך חלקנה הרמתה על
ה' הדומים להם : (ו) מושא , צירוש נבואה ונקראת כן לפי שהיא נשאת בפי האדם ,
(יא) תרגם כמו משא נמד פודים או מה אמר כעלין על בעירהון בארע דרומא : נגב , דרום ,

תרגום אשכנזי

(ד) איהרע פֿירסטען ויגד וואָהר אין צוען געוועזען , איהרע באַטהעשאַפֿטעך אין חנם אַנגעלאַנגט ;
(ה) אַבער אַלע מיססען צו שאַנדען וועררען , וועגען איינעם פֿאַלקס , דאַז איהנען גיכטס ניצעט . וועדער הילפֿ' , גאַך נוצען , נוד שאַנד' אונד שפּאַטט ווירד איהנען צו טהייל . (ו) זיא בעלאַסטען טהירע אין מיטטעגליכער גענענד , אים לאַנד' דער ענגסטענדען ליידען , וואָ לעוו' אונד לעוויזן הווען — אַטטער אונד פֿליגענדער פֿייערדראַבע ; פֿיהרען גיטער אויף דער פֿיללען ריקקען , שעצע אויף דער קאַטעלע העקקער , צום פֿאַלק , דאַז איהנען אונגיץ איזט . (ז) לעעדער טאַנד איזט מצרים'ס הילפֿע ! דרום פֿערקינד' איד

ב א ו ר

היא תכלים אתכם . (ד) כי וגו' . שרי יהודה היו בצוען מצרים , ומלאכיהם נאו אל חכם , לבקש עזרה מאויביהם , אך כלם יבזו ובעזבו גוי , לא יושיע אותם , לנודל חולשתו , ולא יבוא להם לא תועלת , ולא עזר , רק בזה וכלמה . בצוען . כוען היא העיר הנידעה בשם (טאגום) , כמו שכתתי למעלה מזה (י"ט"א) , והיא היתה בשלק התחתון מארץ מצרים , קרוב למנחת נהר (נילוס) , הנקרא על שמה (דער טאַנטישע אויספֿלום דעם נילוס) . שריו . הו"ו שב אל העם , שהיו שלטים אפילו אריות למצרים , אלי יושיעו ירושלים מקף מלך אשור . (ז' עזרא) . חנם . היא תפנתם (ירמיהו מ"ג ז') , וכן תרגם הכסדי וכפי הנראה היא העיר הכנענית (פעלוזיאום) , בגבול ארץ מצרים , לנד ארץ יהודה , על מנחת נהר נילוס הנזכר , אשר היתה המעבר ביבשה ובים לארץ מצרים , ועל חרכותיה נבנתה העיר הנודעת עתה בשם (דאמיעטעטע) , שהיא עוד עתה המעברה לארץ היא . (ה) הובאיש . האל"ף יתרה , בהוספת אותיות באמצע תיבה (עפענטהעוים) , והיא להפלת ענין , להורות על הנושא העמוה . (ו) משא וגו' . מטלין על בעיריהן באורח דרווא . (הכסדי) . וכן תרגמתי . והנה קצף הנביא על הכסילים הרשעים באנשי יהודה , אשר עמכו משאות על בהמתם , והניחו אוזרותם והינס על שמוריהם ועל גמליהם , להוביל מנקה ואחד למלך מצרים , והוא לא הועיל להם , כי גם לו הניק מלך אשור בימים ההם , כנודע . גב . היא ארץ מצרים , שהיא לנד דרום של ארץ יהודה . בארץ צרה וצוקה . יושבי מצרים היו בעת ההיא תמיד בחדרה ואימה מפני מלכות אשור , אשר גברה על כל ארצות המזרח . לביא וכו' . צה הוסיף המליך הקדוש לתאר את הארץ , אשר הלכו אליה מלאכי אנשי יהודה , ואמר , שהיא ארץ אריות ונמרים , המנייט בארצית החמות , בשלק (אפֿריקא) , ובה ירבו נחשים ופחנים מזיקים , הגדלים ברפש וטיט , אשר יבית אחריו נהר (נילוס) , בצובו מהשקות את השרות בארץ מצרים , כידוע . בהם . המלה הזאת קזה להולמה , עד שהכסדי לא תרגמה כלל , ואולי היא מוסבת על ארצות הנגב , שזכר בראש המקרא , והכוונה שמא רבות ההן יבאו נחשים רעים וזמיתים . על בהף עוריים . על גבי חמורים ופרידיס קטנים , חיליהם . נכסרון . (הכסדי) . רבשה גמלים . סיטוריאט גמלין . (הנ"ל) . וכן תרגמתי . וכתב ראב"ע ז"ל : דצת כמו גבנון , ואין ריעלו , ולדעת רש"י ז"ל נקראת חטוורת הנמל דצת , לפי שסכין אותה תמיד בדש , לרפא את העור מן הפחשים , אשר מפניענה בו המשאות הכבדות , שיטא הנמל בכל עת . על עם . על במקום אל , ורבים כן . (ז) ומצרים וכו' . עורת מצרים הנל וריק היא . לכן קראתי לזאת . דברי האלוקים : בעבור כי מצרים לא יועילו לאנשי יהודה , לכן אקרא הדבר הזה לחנשי ירושלים , והוא מה שיבא במאמר הסוד . רהב הם שבת . החוק שלהם הוא שבתם בעיר ירושלים . ויכלו לבקש עזר ממצרים , כי לא יועילו להם , והנה פירושו חוק , כמו (תהלות של ורהבם עמל ואין) . (רד"ק) . ועמו הסכים ראב"ע ז"ל , וכן תרגמתי אשכנזית . ויש מפרשי דהב

ישעיה ל

קט

(ד) פִּיהוּ בְצַעַן שָׁרְיוֹ וּמִלְאָכְיוֹ חָגִם יִגְיעוּ : (ה) כֹּל־הַבְּאִישׁ־עַל־
עַם־לֹא־יִוְעִילוּ לָמוֹ לֹא לְעוֹר וְרֹא לְהוֹעִיל בִּי לְבִשְׁתִּי וְגַם־לְחַרְפָּה :
(ו) מִשָּׂא בְּהִמּוֹת נִגְבַּב בְּאַרְיָן צָרָה וְצוֹקָה לְבִיא וְלִישׁ מֵהֶם אַפְעָה
וְשָׂרָף מְעוֹפָף יִשְׂאוּ עַל־פִּתְחֵי עִירִים עִירִים קְרִי חִילִּיהֶם וְעַל דְּבִשְׁתִּי
בְּמַלְיִם אוֹצְרוֹתָם עַל־עַם לֹא יִוְעִילוּ : (ז) וּמְצָרִים הֶבֶל וְרִיק יַעֲזוּרֵהוּ

לכן

ר ש י

(ד) כי היו בצוען שריו • של מלך ישראל בשליחו' למלך מצרי' : חנם היא החפנתם :
(ה) כל הובזים • כולם ביישו את ענמן לקנו' להם ארוגי' ועם הארץ לא יועילו למו :
לחרפה גידוף דיטרבי' ר' בלע"ז (הוא דעטרוואיר Detruire. בל"א פערניכטן
צערשטערן • פערדערבן • וכן ל"ר צירמיי' כ"ט י"ח הוביהזקאל ה' י"ד) : (ו) משא
בהמות נגב • מטולין על צעירהון צהורת דרומה לפי שארץ מצרים צדומה של
א"י והוה הגידוף והחרפה שמחרפין אותן (ורואין) את אלו שטוענין משואות
מוונס על בהמתם להוליך שוחד למצרים חנם ומוסכנין ענמן במדצרות ארץ צרה
וניקה וכו' : אפעה • מין נחש רע הוא ואין צעולם כי אם שנים זכר ונקבה והם
יולדים לשצעים שנה ואף שרף מעופף מין נחש הוא ולא שיהיו לו כנפים לעוף אלא
קופץ ומדלג רחוק מאד וזרק להב מפיו : חיליהם • ממונס : דצשת • חטטרת
חלדרוב"א בלע"ז (ז"ל טראמבע • Trombe. בל"א ריפל דער קאמעלר) יש לו
לגמול במקום טעינה המשא וע"ש שמחרקבת תמיד וסכין שם דצש לרפואה קרויה
דצשת כדחמדיקן בל"א חרצש והדציש הצי לכתישא דגמלי : (ז) לזאת למצרים :
רהב • הם גסי הרוח : שנת עם צטל ומתגאים חנם • ד"א שנת רציהם וגסותם
שלם

מכלל יופי

ונקראת מצרים נגב לפי שהיא דרומית לארץ ישראל, וכן תרגם ונתן או פירושו יונב וחורב
כמו ארץ הנגב נתתני, ותרגום חרבו פני האדמה נגיבו אפי ארעא ופירושו צרש בהם :
[ובשרש בהם ופירושו הפסוק התנבא הנביא שיצאו בהמות הנגב לאכול ישראל ההולכים לבקש עור
מוצרים וכושאים על כתף עירים חיליהם ועל דצשת גמלים אונרותם לתת שחד למצרים לעזור
והם עם שלא יועילו למי והבהמות שאמר הנביא הם אשר אמר לביא וליש מהם אפעה ושרף
מעופף ויקרא מצרים נגב לפי שהיא דרומית לארץ ישראל או יהי' פי' נגב כפירושו ארץ הנגב
נתתני, כי מדור חיות רעות במדבר ובארץ הנגב, ל"ש] : אוצרותם, בא בסיון רבוי
הנקבות לבד : על עם, פירשו שהיא כמו אל עם : (ח) חקקה, צווי באור"ק והה"ח
במפיק וענינו חקוק אותה : (ט) פחשים תאר מהדגש : במשקל העבר שהאחד
פחש צפת"ח ואפשר שיהיה זה התאר קעוץ כי העבר פת"ח וסו"ת כחשאים נקמ"ן
לפי שהאחד ממנו פחש נקמ"ן ולא ישתנה בקבוץ כמו מן פכר פכרים, והוא
ענין כפירה וכוב : (י) נכוחות, ענינו הושר והנכונה
ובא בלשון הזה לפי שהם נוכח האדם כמו שנקרא ג"כ כנדידים בענין זה הדברים הטובים :
(יא) כנני דרך כנני ארץ שניהם בתוספת יו"ד ונכר"י הנו"ן, ודגשות הנו"ן כאלה מפני
חטיטת

ישעיה ל

לכן קראתי לזאת רהב הם שבת : (ח) עתה בוא כחבה על-לוח
אתם ועל-ספר חקיה ותהי ליום אחרון לעד עד-עולם : (ט) ביעם
מרי הוא פנים פחשים פנים לא אבו שמוע הורת יהוה : (י) אשר
אמרו לראים לא תראו ולחזים לא תחזו לנו נכחות ה ברור לנו
חלקות חזו מהתלות : (יא) סורו מני דרך הטו כפי ארצה השביתו
מפנינו את קדוש ישראל : (יב) לכן כה אמר קדוש ישראל יען
מאסכם בדבר הזה והבטחו בעשק ונלוו והשענו עליו : (יג) לכן יהיה
לכם העון הזה כפרץ נפל נבעה בחומה נשנבה אשר-פתאם
לפתע יבוא שברה : (יד) שברה בשבר נבל יוצרים כחות לא
ב' נונין בעירי
יחמל

ד ש י

לסם ראוי הוא לשנות : (ח) חקה חקוק אותה הנבואה הזאת : (ט) עס
מרי הוא ישראל : (י) חלקות חנויות חזו הנבואו : (יא) הטו חותנו
מוני חורח חפילים חנו נבואת שקר : (יב) בדבר הזה נבואת חמת וכלח
מגונה ולינון : (יג) כפרץ של חומה שנפל : נבעה בחומה נשנבה מגולה
ליכנס בה בחומה משגבכם : נבעה לשון גלוי כמו בעובדיה א' נבעו מפנינו
חגליין מטמוריה ודוגש פתר נבעה בליטה שהחומה נעשית כמין אבעבועות
מפני הגשמים וקילקול טיט רעוע : (יד) נבל יוצרים כוד של חרס ולא יונת
במכתת שזריו חרס גדול שיהא ראוי לחחות בו אש מיקוד לשאות בו אש מן ההכס
כל

מכלל יופי

חטיפות המלה פי לא יתכן בלתי דגש אס לא יולד נח צין המ"ס והט"ן : הטו חנו
ארח , אף על פי שדמה פועל עומד כמו סורו אינו אלא פועל יוצא ופירושו הטו אחתו מדרך ה'
לדרך אחרת כמו שאמר אחריו השביתו מפנינו את קדוש ישראל : (יב) מאסכם , המ"ס
כקרא בק"ו רחב והאל"ף בקמ"ן חטף : ונלוו , תאר מענין כפעל , ופירושו
בדבר כלח כלומר נמשפט מועה על דרך והעיר מלחה מועה ורבי יונה פירש וכלח שס :
(יג) כפרץ נפל , אחר שנפל הבנין הוא פרץ , כי הפרץ לא יכול אלא נאמר על שס
שוכו וכן ועחני קמח : גבעה , תרגום וינקש ובעא , ופירושו נבעה על הפרץ , כי כשיהיה
הפרץ בחומה נשנבה יכנסו וינקשו משס , ורבי יונה פירש מענין אבעבועות כי החומה כשהיא
קרובה לנפול היא נוטה לחץ ונפוקה כמו אבעבועות : פתאום , שראו פתה , והאל"ף
תמורת ה"א למ"ד הפועל והוא בשקל שלשם והוא ענין מהירות ופתע ודבר שלא ירגיש אדם
בו עד שיהיה , והוא מענין פתי ומעקרו כי הפתי עשה דבריו במהירות כמו שאמר וענת
נפתלים נמהרה ולבחץ הדבר יותר נכפל עם פתע : (יד) מיקוד , שס למקום שיוקדת
בו האש פוכא"ר בלע"ו : ולחשוף , ענין גלוי על דרך , ההשאלה כלומר לקחת
מים מנבא ואמר נבא שאין בורק מעט מים ואין אדם יכול לקחת מים ממנו בכלי גדול כי
אס

הרגום אשכנזי

קי

אחד עם : רהיג בלייבען איזט איהרע (ישראל'ס) שמערקע *
 (ח) "זא געה' דען הין, שרייב'ס איהנען אויף איינע טאָפֿעל ; ציינע עם אין
 "אין בוך, דאָס עם אין שפּעטעסטען צייטען בלייבע, עוויג, פֿיר אונד פֿיר *
 (ט) "דען זיא זינד ווידערשפענסטיג פֿאַלק, טריאלאָזע קינדער — קינדער,
 "דיא דעם עוויגען לעהרע ניכט בעפֿאַלגען וואָללען. (י) געביטען דען זעהערן ;
 "איהר וואָלט ניכטס זעהען,, דען פּראָפֿעטען : פּרעדיגט אונס ניכט טוגענד !
 "שפרעכט אין גלאַטטען וואָרטען מיט אונס, צייגט אונס שמייכעלנדע געזיכטע !
 (יא) "וויכט פֿאַם רעכטען וועג, פֿערלאַסעט דיא גראַדע באַהן ! געדענקט
 "אונס דעם הייליגסטען ישראל'ס ניכט מעהר ! " — (יב) פֿירוואָהר ! זאָ
 שפּריכט ישראל'ס הייליגסטער : ווייל איהר דינע וואָרטע פֿערווערפֿט, אַויף
 געוואָלטטהעטיגקייט אונד אונרעכט פֿערטרויעט, אייך דאַרויף שטיצעט :
 (יג) דרום גלייכעט דיס אייער פֿערגעהען איינעם ריט, אין האָהער מויער הערפֿאַר
 דאַגענד, דען אומשטורץ דראָהענד — פּלעצליך, אונפֿערמוטדעט שטירצט זיא
 גידער, — (יד) צערשמעטטערט, זויא דעם טעפֿפֿערס אַירדנעס געשירר
 צער

ב א ו ר

רהב על מצרים, והטעם שמצרים ישבתו ויכחו במקומם, ולא יבואו לעזור ליהודה, ויתורגס
 בל"א (רהב) (עציפטען) ווירד רהיג בלייבען, ובאמת ארץ מצרים נקראת רהב
 צספרי הקודש, כמו (תהלות פ' ד') אזכיר רהב ונבל, המחנכת רהב (להלן כ"א ט'),
 וכן כותבי הארצות (געאגראַפֿען) הערביים קוראים לארץ מצרים התחתונה בלשונם
 (רהיב) - (ח) עחה ונו'. דברי הסס אל הנביא : יען אשר לא שמועו אליך הסכלים האלה,
 לכן לך כתוב להם את הנבואה הזאת על לוח, ומקוק אותה על ספר, למען תעמוד לימים
 אחרונים, לנכח נבטים. לעד. לעולם, כמו שולמו עד (להלן מ"ה י"ז), והכשדי אמר :
 לסדו, ותרגס לעד כפת"ח, כאלו כתוב לעד נבירי'. (ט) כו וכו'. אכשי
 יהודה הס עם סורר ומורה, נכיס מבחאים ובוגדים באניהם שנשמים, ולא רבו לשמוע
 חוקי האלהים ומורותיו : (י) אשר ונו'. אומרים הם לנבואים, שלא יתנבאו להם בשם ה',
 ולחזים, שלא יוכיחו אותם בדברי נדק, רק ידברו עמם בשפתי מלקות, ויחזו להם עוחה
 שוא ומכופה. בהתלות : ענין תעמוע וסקר, כמו (ראשית ל"א) ואניכן התל בי, ופה
 מתורגס לפי הענין בלבד. (יא) סודו וכו'. כל זה הוא עוד מדברי רשעי יהודה ל הנבואים
 ומורי העם, שיסורו מן הדרך הנכונה, וישומא רח הישר, ולא יזכירו עוד את ה' נבואות,
 הנקיים בישראל. חשביתו מפנינו זכר, או שם ה' (ן עזרא) יוכן תרגמתי.
 (יב) לכן ונו'. באמת ! כה אמר ה', הנקדש ברבבות אלפי ישראל : יען אשר מאסהם
 בדברי נביאי, ובטחמם נאמם ואין, וכשענתם עליהם. בעוושק ונלוו. הנה ממונכס
 חמם ועושק, ואתם ביטמים וכשענים עליו, שחוטעו בו, שחשלתו שחד למלך מצרים,
 לעזור לכם מיד מלך אשר. (יג) מדברי רד"ק. (יג) לכן יהיה וכו'. לכן ידמה עוברה
 הרב לכך נגלה ונראה בחומה נבוכה, אשר חחשוב לנסול תחתיה — כתחום ונבלי דעם
 תפול ארצה. נבעה. לכן גילוי כמו (עובדיה א' וי') כנעו מנפיו, אנליין מטמורוהי *
 (מדברי רש"י) : וכן תרגמתי * (יד) ושברה ונו'. החומה תשבר ותחרוץ, כאשר
 יסבר כלי חרס, מעשה יוצר, שיכתתו אותו בלי חומה, כי לא יכלה לכל מלאכה, ולא
 ימצאו בין אנכיו חרס, להניא בו אש מן הכירה, או לשאוב בו מים מן הבאר : כן יכלו
 האנשים הרשעים האלה, ונפלו ולא יקושו עוד * מיקוד. המקום. ייקדת בו האש ו
 נקרא

תרגום אשכנזי

צערברייט / אהנע שאַנונג צערשטאַהען — אונטער דעססען טרוימטערן קיין שערבען זיך פֿינדעט , פֿייער פֿאַם העערדע דאַמיט צו האַלען , אָדער וואַססער אויס דעם ברונגען דאַרין צו שעפֿען * (טו) פֿירוואַהר ! זאָ שפּריכט גאַטט , דער הער , דער הייליגסטע ישראל'ס : שטיללע רוהע זייט זייער רעטטונג , פֿרידליכע צופֿערזיכט איירע שטערקע ; איהר וואַללט אַבער ניכט , (טו) שפּרעכט : „ניין , „אויף ראַססען וואַללען וויר פֿליהען ! דרום ווערדעט איהר פֿליכטיג ווערדען ; „אויף שנעללען פֿעערדען וואַללען וויר דייטען ! “ דרום ווערדען איירע פֿינדע שנעלל ויין * (יו) טווענד פֿליהען פֿאַר דעם דראַהען איינעם איינציגען , פֿינף דראַהען — איהר פֿליהעט אַללעזאַמט , ביים איהר איבריג בלייבט , וויא האַהע שטאַנגע אויף בערגשפיצע , וויא פֿאַניר אויף ערהאַכנעם היגעל * (יח) פֿירוואַהר ! דער עוויגע האַררעט , זיך גנעדיג צו ויין — וואַהרליך ! ער ווילל איירער זיך ערבאַרמען , דער האַך ערהאַכנע ! — דען ריכטענדער גאַטט איז דער עוויגע , הייל רענען , דיא אויף איהן טרײַען ! — (יט) גאַך וואַהנט פֿאַלק אין ציין , אין ירושלים

ב א ו ר

קראַ יקוד * (רד"ק) . מגבא . גוב הוא צור , בלשון ארמי . (טו) כי וכו' . כה אור ה' נבואות , אלהי ישראל ; מכוחה שקטה היא מאועתכם , ומנחת שלום הוא עונכם , אם תשובו שלום בעיר ירושלים , ולא תשלחו למזרים לעזרה , רק תבטחו נה' אלהיכם , הכלחם לכם , אך אתם לא רציתם לעשות כדבר הזה * (טז) והאמרו וגו' . ואמרתם : „לא כן , על סוסיים , אשר נביא ממזרים , נכנס , אם יבוא עלינו מלך אשור ! “ ולכן תנוכו עוד מפתד אויב ; „על סוסיים קלים לרוץ נרכב , להמלט ! “ על כן יהיו רודפיכם קלים כנשרי שמים , להשיג אתכם . וכל זה אמר הנביא על הנרה הגדולה , אשר נהיתה בארץ יהודה , כאשר לכד סנחריב את כל הערים הנטורות * (יז) אלף אחד וכו' . ה' יתן לכם מורד לברוח כחד ואימה , עד שלף מכם יום ומגשרת אויב אחד , ומחמשה זוכאים תנוסו כלכם עד שתורו מתי מספר , מעט מהרבה , בקלונם נבזה על ראש ההר , וכדגל הנתון עליו יועלים אותם לגבעה נשאה , שראו אותם יחידים מרחוק , בעבור גובה קומתם * כחורן עץ גבוה , תקוע בארץ , כמין תורן הספינה , שקורין (מאַסט) בלעז' . (רז"י) . ובנס . הוילון , שנותנים על הקלונם , כמו שכתב רד"ק ז"ל , וכן תרגמתי אשכנזית * (יח) ולכן וגו' . פה עבר הנביא מנבואת פורענות אל דברים ניחומים , לנחם את עדת הנדיקים בירושלים , הבוטחים בה' , ולייעד להם יסועה נוכף אויביהם , עד סוף הפרשה . וכתב רד"ק ז"ל : „יש מפרשים הפסוק הזה עם הפרשה הנאה אחריו עתידה , והנכון , שהוא מענין הפרשה , שמדבר על דורו של חזקיהו , ועל הרעים שבה , שמבקשים עזר ממזרים , אמר עד הפסוק הזה , והפסוק הזה כנגד הטובים , חזקיהו וסיעתו * „יחכה וכו' . ה' נחמנו ונחמדנו יאריך אפו , ולא יסחית , והוא יחונן אתכם באובכם חלי , ובאמת ! הרם והנשא חפץ לרחם עליכם , כי אל שופט נדק הוא , ולא יספה לדיק עם ראע , ואשרי כל החוכים חונפים ליסועתו , כי הם ינצלו מכל צרה ויגון * (יט) כי עם וכו' . עוד יוסב עס רב צדיק ובירושלים , ולא נחרבה עיר הקודש ביד סנחריב , כאשר תפס כבר כל הערים הנטורות ביהודה , ואתה , עם יהודה ! מנע קולך מנכי , ועיניך מדמעה , כי אל רחום וחנון הוא יחונן אותך , אם תעל שועתך לפניו בקול תחנונים , ויענה אותך , בשמעו את תפלתך . בירושלים . מסדר הטעמים הפריד המלה הזאת באמת , ועל כיו תרגמתי ' בכי לא הבכה . אתה העם , אשר בירושלים , שלא ינאתם ממנה , לנפש עוד מזרים , נכו לש תנכה

יחמל ולא ימצא במכתחו חרש לחתוח איש מיקוד ולחשוף מים
מגבא : (טו) כי כה אמר אדני יהוה קדוש ישראל בשובה ונחת
האישעון בהשקט ובבטחה ההירה גבורהכם ולא אביהם :
(טו) ותאמרו לא כי על סוס ננוס על בן הנוסון ועל קל נרכב
קמ"ץ ב"ק על בן יקלו רדפיכם : (יז) אלה אחד מפני גערת אחד
מפני גערת המשה הנסו עד אם נותרתם פתרון על ראש ההר
וכנס על הגבעה : (יח) ולכן יחכה יהוה להננכם ולכן ירום
לרחמכם באלהי משפט יהוה אשרי בל חוכילו : (יט) ביעם

בציון

ר ש י

וכל שאיבת אש נופל זה לשון חתייה : לחשוף מים • לדלות וכן לחשוף (חגי' 3)
עשרים פורה וכן חשפי שזל (לקמן מ"ז) דלי מים מן שזילך השפויי שנ"ט זלע"ז :
(עפויסענ"ט Epuisent. זל"א שפעפפון) : מגבא גוב מלא מים : (טו) כי כה
חומר • הקצ"ה לכם זה ימים אין חכם נריכים לבקש לכם מעוז מזרים ולאחד
מוונכם כי בשובה ונחת תהיה לכם תשועה זל"א שום טורח אש השמעו לי :
שובה לשון ישוב ומרגוע וכן שובה יי' רצבות אלפי ישראל (מדבר י') : בהשקט •
הבא לכם מוחתי וצבטה תהיה גבורהכם : (טז) על סוס ננוס • נתקשר
צמלכי מזרים ונציה מושם סוסים קלים לנוס : (יז) חלף אחד • מכס • מפני
גערת אחד • מן האויבים או כולכם מפני גערת חושה תנוסו : אש נותרתם •
כמו אשר נותרתם : כחורן • עץ גבוה תקוע בארץ כמין תורן הספינה •
שקורין מש"ט זלע"ז : (מחט Mat: זל"א מאסטבוים וכן ביחזקאל כ"ז ה') •
זככם • חף הוא קלונם גבוה שנותנין בראש הגבעה וכשרואה הגופה גייסות באין
נותן עליו סודר וברוח מוליכו והוא סימן שיטטו או יתקצנו : (יח) ולכן על שלא
חזיתם לשמוע : יחכה יי' לחננכם אינו מדלג לכם על הגזירה הרעה שנגזרה עליכם
כדי לומר ולהביא הטובה אלא יחכה וימהין עד בא קינ"ה : ולכן ירום לרחמכם •
יתרחק לרחמכם : כי אלהי משפט יי' ויפרע תחילה מן המורדים זו : אשרי כל
חוכילו • לנחמות אשר הנטוח כי לא יפול דבר : (יט) כי עוד ימים באים אשר

ישאר

מבלל יופי

אם בשנר כלי שיכול לסמוך שפת השבירה בקרקע הנבא ויקח מעט המים שבו , וכשלקח המים
מן הנבא הנה נשאר הנבא חסוף ומגולה לפיכך אמר לחשוף וכן לחשוף חושים פורה לקחת כל
התירוש עד שלא ישאר ביקב כלום או לפי שהמים הם בסתר בנבא וכשלקח אותם הוא מגלה
אותם , ובפירוש נבא יקרא יקום שיקו בו מעט מים , וכן נבאמיו ונבאיו והמוטה לדעת
הראשון : (טו) ובהשקט , מקוד או שם : (טו) יקלף , מבנין כפעל מן הכסולים ,
וכ

ישעיה ל

בציון ישב בירושלם בכו לא תבכה חנון יחנה לקול זעקה כשמעתו
ענך : (כ) ונתן לכם ארזי לחם צר ומים לחץ ולא יבנה עוד מוריה
והיו עיניה ראות את מוריה : (כא) ואזניה תשמענה דבר מאחריה
לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי תשמאלו : (כב) וימאחם
את צפוי פסילי בספק ואת צפדת מסכת זהב תזרם כמו דוה צא
תאמר לו : (כג) ונתן מטר זרעה אשר תזרע את האדמה ולחם
תבואת האדמה והיה דשן ושמן ירעה מקניה ביום ההוא בר נרחב :
(כד) והאלפים והעירים עבדי האדמה בליל חמין יאכלו אשר

זרה

ר ש י

ישאר להיות יושב ציון ובירושלים דיקי יהיה : צכו לא תבכה • לא תגטרך לבקש
בקשה מאת הקב"ה צככי כי לקול זעקך ענך : (ב) לחם צרו מים לחץ • לא תהיו
ברוכים אחר תענוגים כאשר לחם עתה כמה שנאמר השותים במורקי יין (עמוס
ו') הנה ששון ושמחה (לעיל כ"ג) וגו' : ולא יכנף • לא יתכסה מומך בכנף בגדיו
כלומר לא יסתיר מומך פני מוריד • הקב"ה המלמדך להועיל : (כא) וחזק
תשמענה וגו' לא כמו שאתם עושים עתה שאתם מואסים בדברו והומרים לא תחזו
לנו נכחות כי אם חזק יהיו נטויות אף אחר כך לשמוע דבר מאתו אולי יבא נביא
ויורד דרך ללכת בין ימין ובין שמאל : (כב) אפדת • נוי • כמו דוה • יהו
מאוסים צעיניך כנדה : (כג) ונתן הקב"ה את מטר זרעך : ושמן • לשון דבר
שמן ואינו לשון שמן לפיכך טעמו למוטה ונקוד קמץ : כר נרחב • עד שיהו הכרים
שמינים ורחבים : כר • כבש • ל"א מישור נרחב כמו (ראשית י"ג) ככר הירדן וכמו
(ויקרא ה'ג') כרמול כר שהוא מלא תבואה : (כד) והאלפים • שורים : כליל

חנין

מכלל יופי

וכא במיר"ק היו"ד ודגש הקו"ף להכביל בינו שהוא ענין קלות ובין ובין יקלו שהוא ענין
ציון : (יז) עד אם , עד אשר כי יאזא במקום אשר כמו עד אם דברתי דברי ויבמקום
כאשר כמו ואם יהיה היובל לבני ישראל , ואם מונח אנכים תעשה לי והדומים להם :
(יח) יחכה , פועל יוצא , כלומר יבטיחכם שתחבו לו לחנכם כי כן יעשה על דרך על
אשר יתלתי , וענינו כענין התקוה : לחנכם , מקור בתשלום , בפלס אין
גמלת לחמם לשכב את בת יעקב : (יט) בכו , בוי במקום ה"א למ"ד הפ"על :
לא תבכה , אתה העם אשר בירושלים שלא יבאם לבקש עוד מוצרים : יחנה , אף על פי
שפירוש קרוב לענין חמלה , פירוש קרוב לענין מתנה , והיה ראוי להיות , יחנה החי"ת
בקמץ והט"ף דגשה , ונפל הדגש ען הט"ף , והטלה תבועת החי"ת על היו"ד : כשמעתו
מקור , כי הנפרד שמה צפ"ס דנקה ולדנקה בו ויש אומרים שהוא שם בפלס חכמה ,
זה יבאר : (ב) ונתן , ואם נתן , ומענינו תבין חסרונו כמו כי איך יוכל

שפירוש

תרגום אשכנזי

ק"ב

ירושלים ; דוא ווירסט ניממער מעהר וויינען . ער ווירד געוואָגען דיר ווערדען ,
 וואָן פֿלעהענד דיינע שטימט' ערטענט — ער הערעט דיר , אַנטוואָרטעט דיר :
 (כ) דער עוויגע גיבט אייך שפּייזע אין דער נאָטה , טראַנק אין דער בערדריקונג ;
 איירע לעהרער ווערדען ניכט מעהר פֿליהען , איירע אויגען איממער אויף זיא שויען .
 (כא) איירע אָהרען הערען הינטער אייך דאָז וואָרט : „ דים איזט דער וועג ,
 „ שלאַנט איהן איין ! ווייכט וועדער רעכטס , נאָך לינקס ! “ — (כב) דאָן ענטפֿ
 ווייהעט איהר איירע פֿערזילבערטען געצען , דיא ציראַטהען איירער געגאַסנען ,
 גאַלדגען בילדער ; איהר ווערפֿט זיא הינוועג , וויא אונפֿלאַט , „ הינויס ! “ , רופֿט
 איהר איהנען צו . (כג) ער (דער עוויגע) גיבט רעגען דעם וואַמען , דען אינס
 ערדרייך איהר זעעט — שפּייזעפֿאַן דעם אַקקערס פֿרוכט , פֿעטט אונד נאָהרהאַפֿט ;
 אייער פֿיה ווידעט דאָן אויף ווייטליפֿטיגען אויען . (כד) דיא רינדער , דיא פֿיללען ,
 דיא רען אַקקער בויען — נעהרען זיך פֿאַן דיינעם פֿוטטער , געוואָרפֿעלט מיט
 וואָרפֿ .

ב א ו ר

תנכה , כמו שנוכים האחרים , שנתפשו , כי האל יחנך לקול זעקך . (רד"ק) . כשמעחו
 ענך . כאשר שמע זעקך , ענה אותך , והוא שקרע חזקיהו בגדיו , והתכסה נשק , ובא בית ה' ,
 והתפלל סס , וענה אותו האל , על ידי ישעיהו הנביא , ואמר (להלן ל' ז' ו') : אל תירא
 מפני הדברים אשר שמעת וכו' . (הכ"ל) . (כ) ונתן וגו' . ה' יתן לכם משען לחם , מאכל
 ומשקה , במאור ובמנוק , אשר יביק לכם מלך אשר , ואתם תשמעו לקול נביאיו , המורים
 אתכם בדרך הטוב , ולא ינטרכו עוד לברוח מפניכם , כאשר עד הנה , שרדפתם אותם ,
 והרגתם אותם בחרב , תחת אהבתם אתכם , רק תראו תמיד אחריהם , והלכתם בארצות
 ישנים , על פי הדברים , אשר יגידו לכם בשם אלהי ישראל . צר , לחץ . חסר ב"ת השימוש ,
 כמו (איכה א') ימי עניה ומרודה , והדומים לו , ועל פי זה תרגומתי . יבנה . ענין ניסה
 ובדיחה , והוא אל מלשון כנף , כעוף הפורס כנפיו , ופורה ממקומו . וכן מתורגם
 אשכנזית . מוריד . המורים אותך , והם נביאי ה' , ובא לשון יחיד על רבים , כמו בנות
 צעדה (ראשית מ"ט כ"ב) , ודומיו . (כא) ואוניך וכו' , אזיכס תשמענה מאחרים את
 דבר ה' כפי חזויו , האומרים אליכם : „ פה הוא הדרך הישר , לכו בו ! לא תטו ממנו ימין
 ושמאל ! “ , זה הדרך וגו' . הלא אורחא דתקנא , הליכו בה ! לא מסעון מינה לימינא ולשמאלא !
 (הכאדי) . (כב) וטמאתם וגו' , אז תשקטו את פסיליכם , המטופים כסף , כעומאה ,
 ותבערו את תכשיטי עבדיכם , היצוקים מזהב ; תשליכום מנגד כנלל , ותקראו להם : „ סודו
 אזה ! “ , אפודת . ענין כוי , כמו שכתב רש"י ז"ל , וכן כתב הרשב"ע : מכסה יקר על הכלס ,
 וכן תרגומתי כל"א . הזרם . תורס למקוש רחוק . (רד"ק) . דוה . שורש דוה דומה מאוד
 לשורש זיב , בחלוק אותיות , הטדע למיני המבטא , והונח על ליחות נמאסות , זכות מנוף
 צעל חי , כמו דס נדה , וכדומה , וגם רש"י ז"ל פירש דומה (ויקרא י"ב ב') , דבר הזכ מנופה ,
 ותנין מזה טעם תרגומי האשכנזי . צא האמר לו . לפסל , והנה השתמש המליץ הקדוש בזה
 בדרך ההגשמה (פערוואַציפיקאַציאָן) , הטדע בחכמת העליזה . (כג) ונתן מטב וכו' .
 הקב"ה יתן מטר על הזרע , אשר תורעו באדמה , להנמיחו ולהגדילו , ולמס מתבואות
 שדותיכם , שיהיה שמן וטוב , ומבריא את הנוף , ובהמתכם ירעו או במרעה דאן ורמב ידים ,
 כר . ענין מישור , כמו (תהלות מ"ה י"ד) לבשו כרוס הנאן , וראה שם בתרגום רמב"ן
 זכ"ל . (כד) והאלפים וגו' . והאורים והמאורים הקטנים , אשר יעבדו בהם את השדה ,
 הם יאכלו תבואה נקיה , מנוקה בכלי זריה , שינקו בהם את הגר מן התבן , כי מרוב הנרכה ,
 ירבה הדגן כל כך , עד שאכלו הנכחות תבואה טובה . עובדי הארמה . די שפליין בהון
 ית

הרגום אישכנוי

ואור־פְּשׁוּיָעֵל אונד וואַנגע . (כה) אויף יעדעם האָהען בערג , אויף יעדעם ער־
 האַכנען היגעל פֿליסען וואַסערבעכע , אַם טאַגע דער גראַסען שלאַכט , וואַן
 טהירמע שטיצען . (כו) דעם מאַנדעם ליכט גלויבט דעם ליכט דער וואַנגע ,
 דער וואַנגע ליכט שטרע־העלט זיבענד־אָפּפעלט — וויא זיבענד־אָפּפעלט טאַגעסליכט ,
 אַם טאַגע , דאָ דער עוויגע ווינעס פֿאַלקעס שאַדען פֿערבינדעט , דיא איהם
 געשלאַנגע וואונדען היילט . (כז) זיה! דעם עוויגען רוהם ערשאַללט אויס דער
 פֿערנע ! — זיין צאָרן פֿר־אַממט , דיקקע רויכוואַללקע שטייגט עמפּאַר ; זיינע
 ליפּפען

ב א ו ר

ית ארעא . (הכדי) . בליל . הוא המסבא , כמו (איוב וי') על בלילו . (רד"ק) . חמיץ ,
 נקי , לפי ענינו , וגם יש לו דומה בלשון ערבי . (הכ"ל) . וכן תרגמתי . ויש מפרשים חמץ ,
 מעטין חמץ , והטעם , מספוא שיש לו טעם חמיון (זויערליכעס פֿוטטער) , ובאמת
 הערביים יאכלו עשבים חמונים למאכל מאוה , ויקרא להם (חמץ) , וימאסו בעשבים
 מחוקים , כנקראים להם (יחלא) , ער שאכלו אותם לגמליהם . ברחת . טילא (פעללע)
 בלע"ז . (רש"י) . והוא (וואור־פְּשׁוּיָעֵל) בל"א , ונקרא הכלי הזה רחם בלשון עבר ,
 מענין רוח , לפי שמיספין אותו נגד הרוח , לזרות הקס מן המבואה . ובמזרה . (וואַן)
 בלע"ז . (רש"י) . וגם הוא כלי זריה , נקרא (וואַנגע) בלשון אישכנוי . (כה) והוא וכו' .
 על כל הר ועל כל גבעה יעמדו מי גשם כדבות , אשר ישלח ה' , לכרך את כמלתו , את ארץ
 יהודה , אתר ההרג הרב , שיהרגו במחנה אשור , והרעם הגדול והטורא , שיפלו מגדלים
 חזקים וחמומת נטורות . יבלי מים . כמו (ירמיהו י"ז ט') ועל יובל ישלח אשתי , והטעם ,
 רב המטר , עד שיעמוד על ההרים . (ן' עורא) . בנפול מגדלים . הענין הוא כאשר
 בארתי , על הסערה והרעש , שנשמת בהם מחנה סנחריב (ראה למעלה מזה כ"ט וי') ,
 ולדעת חכמי ומפרשים , מגדלים משל על שרי מלך אשור , שנכחדו בלילה ההוא , כמו
 שכתוב בספר דברי הימים (ב' ל"ב כ"א) ויכחד כל גבור חיל וגיבור ושר במחנה מלך אשור .
 (כו) והיה אור וגו' . כל המפרשים אמרו , כי זה הפסוק לעתיד , וטעם הפרשה על מלחמת
 גוג ומגוג , רק דברי משה הכהן אשר , שהיא כלה דנקה , והנה אחרים (להלן ל"א א') אומר
 הן הירודים מזכרים וככה לפניה . (מדברי'ן עורא) . הלבנה כאור החמה וכו' . משל ,
 שיהיה להם טובה רבה , בימי סוקיחו , אחריו שית מחנה אשור , והתשובה היתה גדולה ,
 וכמו שקורא הנדה חסד ואפלה , כמו שאומר (יואל ד' ט"ו) שמש וירח קדרו , ובוכים אספו
 נהם , והפסוקים הדומים לזה , כן תקרא התשובה אורה , ולא שהוסיף להם אור השמש
 ואור הלבנה , אלא הישועה היא האורה , וכן (להלן ס"ב') לא יבא עוד שמש , וירחך
 לא יאסף , והדומים לזה . (רד"ק) . שבעתים . לזמא , ומנהג לשון העברי , לחסום
 מספר ידוע , לזמא , וענינו הרבה פעמים , כמו מעשרה בניס (שמואל א' א') שבע יכול
 צדיק (משלי כ"ד) , ודומיהם . כאור שבעת הימים . דרך משל , כאלי אשר שבעת ימי
 השבוע יהיו כאחד , בתוספת האחד על חבירו . (רד"ק) . ועל פיו תרגמתי . והמלות האלה
 הן פירוש למלת שבעתים הקודמת , ומסוברות אליה , כמו שכתב ראב"ע ז"ל . ביום חבוש וכו' .
 לענין הפרשיות האלה , לפני הפסוקים הנאים האלה , ולאחריהם , יראה הענין הזה בימי
 חזקיהו , כמו שפירשתי , וכן דעת החכם הגדול , רבינו משה בן מינון ז"ל . (מדברי'ן רד"ק) .
 (כו) הנה וגו' . אם אלהי ישראל ישמע מרסוק , כי יעשה כפלות במלך אשור , חמתו מלהבת
 בלהבי אש , תחיות עשן עב תבאנה מפיו , שפתי מלאים עברה הוועם , לאונו כלהבת אוכלת .
 ומה גדלה וכשגבה מליבת המליך הקדוש בפסוק הזה ובנא אחריו , לבייר אף ה' וקנאתו על
 אויבי ישראל נטוירים חושיים , ומלאים נפש האדם צרת ומרדה ! ראה והבטיחה , הקורא
 הנעים ! והשתומם על רוח האש הקדוש , אשר התעורר לדבר במליטות רמות ונשאות ,

ישעיה ל

ק"ג

זָרָה בְּרַחַת וּבְמִזְרָה : (כה) וְהָיָה עַל-כָּל-הָרַגְנָה יַעַל כָּל-גְּבֻעָה
נִשְׂאָה פְּלָגִים יְבֵלֵי-מַיִם בְּיוֹם הַרְגָּ רֵב בְּנִפְלֵ מְגִדָּ לַיִם : (כו) וְהָיָה
אוֹר-הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחֲמָה וְאוֹר הַחֲמָה יִהְיֶה שְׂבָעֵתִים כְּאוֹר שְׂבָעַת
הַיָּמִים בְּיוֹם חִבְשׁ יִהְיֶה אֶת-שֹׁבֵר עֲמוֹ וּמִחֵץ מִפְתּוֹ יִרְפָּא : (כו) הֲיֵנָה
שֵׁם יְהוָה בְּאֵ מִמְרָחֵק בְּעַר אַפּוֹ וְכִבְדֵּ מִשְׂאָה שְׂפָתָיו מִלֵּאוֹ וְעַם
וּלְשׁוֹנוֹ

ר ש י

חנניך • כמו (איוב ז') על כלילו קסין ותנן מחומלין ומחוקין בתבואה שבתוכם :
ואכלו אשר זורה • התבואה פעמים אחת ברחת ואחת במזרה כדי לנקות התבואה
לפיכך יהיה התנן כלול בתבואה שתזרה במזרה אצל הקסין : רחת פיל"ח בלע"ז :
(פעלע • Pele • בל"ח שופל • ווינד שופל • וכן ל"ר בל"ק ס"ע"א בל"ה להוי
כזרה) • (מזרה • וו"ן בלע"ז • Van • בל"ח איינע שווינגע וכן ל"ר
בתענית ג' ב' בל"ה אפטר בנפוחת) • ומודרש אגדה כליל לשון בול שיהא האוכל
כלול בתנן : (כה) יבלימים • נהרימים כמו (ירמיה י"ז) ועל יובל ישלח
שרשיו : ביום הרג רב • שיהא טבח גדול ויונתן תירגם ביום קטיל רב במופל
רזרציו : (כו) שבעתים כאור שבעת היוםים • שבעתים שבע שבעות כאור של
שבעת היוםים הרי ארבעים ותשע שבעות העולים לשלש מאות וארבעים ושש :
(כו) שם יי' • גבורתו שתהא לו לשם מה שיעשה בסנחרב : בא מורחק להאמין
מה שהבטיח זה ימים רבים : משחה • ה"א יתירה ואינו אלא כמו משח לפיכך
גקודה רפי : (כח) כנחל שוטף • אשר העובר בו יחנה בו עד לו אחרו שחין בו
שום כח לעמוד בפני שטף המים • להנפה • להניף חוונ"ר בלע"ז • חוונע"ר
Avanner • בל"ח נו שווינגין) : בנפת שוא • לא להועיל להם והם סבורי' להועיל :

רסן

מכלל יופי

שפירושו כי אם אינך יונא , ונמית והלכת ואם נמית והדומים להם ויהיה לזה פירושו י"ו ולא
יכנוף בל"ח רפה בלשון ישמעאל : ומים לחן , בא בסמיכות עם המ"ס , כמו ברבים :
ולא יכנף , לא יאסוף ולא יעבר , ודומה לו בלשון רבותינו ז"ל שקורין לאסיפת העם ועבירתן
כנופיה , ופירוש אחר בשרש כנף : [ובשרש כנף יש מפרשים ולא יכנף לא ירחק כלומר לא
יהיה בכנף הארץ , פירוש מוריד בשרש ירה ענין הרואה כלומר המורים אותך בדרך ישרה
לא ירחקו שיהיו בכנף הארץ והם חזקיהו ושריו , בל"ש] : מוריד , מן יורה ומלקוח ענין
מטר והיו"ד בשניה לקבוצ או היו"ד תמורת ה"א למ"ד הפועל ירה ופירושו לפי שהיה בעת בנורת
כמו שאמר ונתן ה' לכם לחם בר בשד אותם על השבע ואמר לא יאסף ולא יעצר עוד מטר
והיו עיניך רואות את מטרך כלומר בעיניך תראה שיהיה זה בקרוב , ופירוש אחר בשרש :
(בא) כי תאמינו , באה הא"ף בעה תמורת יו"ד ימין , והעד ובית שמאי : (כב) מסכת ,
הראוי מסכת כמו שפלת האררה ונשתנה זה בסמיכות ובא על דרך המוכרת מלרע
ובפת"ח למ"ד למ"ד הפועל : כמו דוח , ענינו חולה והיא הנדה וקראת
חולה לפי שאין אשה רואה דם שלא תקלה וראשה ואיבריה כנדין עליה , צא תאמר

ל

ישעיה ל

וּלְשׁוֹנוֹ בְּאֵשׁ אֶכְלֶתָ : (כח) וְרוּחוֹ בְּנֶחֱל שׁוֹטֵף עַד-צִוְאָר יִחַצְצָה
 לְהִנָּפֵה גִוִּים בְּנִפְתָּ שׁוֹא וּרְסֵן מִתְעַה עַל לְחַיֵּי עַמִּים : (כט) רֹשֵׁי
 יִהְיֶה לָכֶם בְּלַיִל הַתְּקֵד־שֶׁחַג וְשִׁמְחַת לִבְבִּי בְּהוֹלֵךְ בְּחִלְיִל לְבוֹא
 בְּהַר יְהוָה אֶל-צוּר יִשְׂרָאֵל : (ל) וְהַשְׁמִיעַ יְהוָה אֶת-הוֹד קוֹלוֹ
 וְנַחַת זְרוּעוֹ יִרְאֶה בְּזַעַף אָף וּלְהַב אֵשׁ אוֹכְלָה נֶפֶשׁ וְוָרִם וְאֶבֶן בָּרָד :
 (לא) בְּיַד-מִקּוֹל יְהוָה יִחַת אֲשׁוּר בַּשִּׁבְטֵי יָבֵה : (לב) וְהָיָה כֹל
 מֵעַבְרַי מִטָּרַח מוֹסְדָה אֲשֶׁר יֵגִיחַ יְהוָה עָלָיו בְּתַפִּים וּבְכַנְרֹת
 וּבְמִלְחָמוֹת

ר ש י

רסן פרומציה פרינ"ק בלע"ז • Frein. (בל"א איין צויס) : (כט) השיריהים
 לכס • כליל הפסח תבא לכס שמחה זו • כליל התקדש חג • כמו שאמרתם שיר של
 הפסחים בזמרים ונראה מקרא זה כאלו תבא ללמוד על סגור על פרעה
 שאמרו הלל כליל אכילת פסחים מדרש תלים : כהולך בחליל • ותשמחו במפלת
 סגור כשמחת מציאי בכורים שהיה החליל מכה לפניכם לבא : בהר יי' • כמו
 ששנינו זמם' בכורים : (ל) ונחת זרועו • חן זה לשון נוח חלל לשון נחת
 צושלמנ"ט בלע"ז • (הכ"י רש"י פוזמנ"ט • Pofsement. בל"א נידר לאזונג נידר
 לעגונג • עיין לעיל ז' צ' ד"ה נחה ארס) • כמו וינח בכל גבול מזרים (שמות י"ז)
 הנחת גבורתו יראה בלהב אש שגשרפו אוכלוסי סגור : נפץ • לשון שיבור יתר :
 חרס • קילוח מטר סוחף : (לא) מקול יי' יחת אשור • חזני' פתח להם ושמועו
 שירה מפי חיות ונחתו באגדת חלק : בשבט יכה • אשור אשר היה רגיל להכותך
 בשבטו : (לב) והיה כל מעבר מטה מוסדה • כל מעברות תוקף יסודות אוכלוסיו

כל

מכלל יופו

תאמר לפסל לא חונה , ויש מפרשים לא כמו צאה ותשליכנו לחן , וכן המסרת עליו לית
 לטן עינוף : (כג) ירעה מקניך , יתכן שיהיה לטן יסוד והיו"ד למ"ד הפועל , ואף
 על פי שהוא שלא כמנהג , או יהיה לטן רבים , וא"עפי שאמר ירעה הנה כמוהו רבים :
 (כד) חטיץ , פירש רבי יונה נקי מטוב ודמהו ללטן הערב שאומרים למספוא הנהמית
 הנקי והטוב חמץ בנקודה על הכ"י , ותרגום יונתן כליל פטים : אשר זרה , ממי
 שלא נזכר שם פועליון הדגוש והיה ראוי להיות זרה דגש בפלס גלה לולי הרי"ש העולה
 לקבל דגש , והוא תאר לפיכך הוא בסג"ל כי"י העבר זרה • בפלס גלה והתאר
 בא נפת"ח קטן להפריד בינו ובין העבר כמו בנין כפעל • מכחי הלמ"ד • שהעבר
 בקמ"ץ נראה והתאר בפתח קטן נראה : ברהת , מענין רוח נשקל מלא כף נחת
 והוא הכלי שמורים בו • התבואה לפי שמניפים אותו אל הרוח פחלה
 בלע"ז : ובמורה , הוא כברה גדולה שמניקים בו התבואה מהעפר וזורק אותו למוטה דרך
 קוריו ל"ש] : (כה) יבלי מים , פלגי מים אמר בתפלה פלגים ואמר כך פירש שהם פלגי
 מים והפלג הוא חלק המים שנתלקים המים הנגרים לפלגים קטנים רי"ל בלע"ז : ביום
 הרג

ליפפון גריממפאלל , ויינע צונגע — פערצעהרענדעס פייער • (כח) זיין הויך —
 רייסענדער שטראם , שטרעמט ביס אן דעוהאלו ; ער זיכטעט פֿעלקער מיט דער
 צערניכטונג זיבע , לעגט נאציאָנען געביס אַנס קין , לייטעט זיא איררע • (כט) דאָן
 שטימט איהר געזענגע אָן , וויא אין דער נאכט איינעס הייליגען פֿעסטעס — אין
 הערצענסוואַנגע , וויא דיא מיט פֿלעטען וואַנדעלן , צום בערגרעס עוויגען וואַללענד ,
 צום פֿעלזענשוין ישראל'ס • (ל) דער עוויגע לעסט זיינע מאַיעסטעטישע שטיממע
 ערטענען , אַפֿפֿענבאַרט זיינען אויסגערעקטען אַרם אין זויטהענדעס צאָרן , אין
 פֿערצעהרענדער פֿייערפֿלאַממע — מיט צערשמעטערנדעס דאָנערדוועטטער ,
 מיט דאָגעלשלאַססען • (לא) פֿירוואַהר ! פֿאָר דעם עוויגען שטיממע בעכט
 אַשור , דער מיט דער רוטדע ריך ציכטיגטע • (לב) איבערפֿאלל , וואָ דיא
 טרעפֿענדע גייסעל פֿאָראַיבער שטרייכט , דיא דער עוויגע איבער איהן שווינגט —

דא

ב א ו ר

בשם ה' אלהיו ! וכבוד משאה • כמו (שופטים כ' מ') והמזאת החלה , כי שמת הס
 לעשן • (ראש"ע) • ועל פי זה תרגמתי אשכנזית • (כח) ורוחו וכו' • רוח אפן של הקב"ה
 דומה לנחל שטף , אשר יטוף עד צואר העיבור נו • יחצה • מלשון חצי , כי המים יעברו עד
 צואר האדם , ויחלקו את גופו לשני חלקים בלתי דומים , כי החלק התחתון הוא מתחלק במים
 אדירים , והחלק העליון הוא צינבה • ובל"א מתורגס כפי הכוונה בלבד • להנפה וגו' •
 יצוא להניף הגוים , אשר במחנה אשור , בגפת שא , ובפה היא הכברה , שמיניפין בה
 התבואה , והיא אינה לשיא , אלא לכרר הבר מן התבן , אבל זאת הכפה , שיניף בה האל
 את הגוים , תהיה כפת שא , שלא ישמר בה דבר טורף , אלא הכל ילך לצוא ולאבוד •
 (רד"ק) • ועל פי זה תרגמתי • ורסן וכו' , הרסן , שמיניפין כפי הבהמה , הוא מישר
 הבהמה , שחלך בדרך ישרה , למקום שרוצה הרובב , אבל זה הרסן ישים האל על לחיי
 העמים , להתעיתם , לא לייסרם , ויוליכם לאבדון • (הכ"ל) • (כט) השיר וגו' • אמר
 הנביא לאנשי יהודה : באבוד מלך אשור ומחנהו , אז תאירו ותרונו , כמו שמישרים בליל
 חגי ישראל המקודשים , ותהיו שמחים וטובי לב , כעולים לרגל , להראות את פני הארון
 ה' , ההולכים בששון וחדוה , ומחללים בחלילים , עד יבואו אל הר אלהי • יעקב , ואל בית
 הנחירה , משכן נור ישראל וקדשו • ולדעת חז"ל ירמוז המלך הקדוש בסוף המקרא הזה על
 מביאי הביכורים , שהיה החליל מכה לפניהם , כמו שזכרנו במסכת ביכורים (פרק ג'
 משנה ב') • (ל) והשמיע וגו' • ה' ישמיע את קול הדר גאונו , ויגלה זרועו הכטויה
 משמים על הארץ , לשפוט את אשור בחמת אפו ובלבנת • אש אוכלה , להעביר את המון
 הזדים , הנרים על ירושלים , צרעם מכפץ ומאבר כל אשר ימצא , ובאבני ברד משחיתים
 ומחבלים • ונחת זרועו • נחת מלשון ירדה בארמית , והטעם , זרועו של הקב"ה , אשר
 יורד מן השמים , מטן שנתו , להכות את הרשעים מכה רבה • וקרוב לזה תרגמתי בל"א •
 (לא) בשבט יכה • אשור , אשר היה רגיל להכותך בשבטו • (רש"י) • וכן אמר הכשדי :
 אתורחה , די בשולטן מסי , ועל פי זה תרגמתי • ורד"ק וראב"ע ז"ל הסיבו המלות האלה על
 השם הנזכר בראש הפסוק , וסרסו את המקרא הזה , שלא לטורף • (לב) והיה וכו' •
 בכל יוקים , אשר יעבור שיע שטף , שיטוף ה' על אויבי יהודה , לרדות אותם , וליסרם שבע
 כחטאתיהם , ישמע קול תוף וכנור במחנה העברים , כי ישמחו על מפלת שונאיהם , וילחמו
 עמהם ברוח נבונה , ובמלחמה עזומה וכבדה , וירדפוס ויכוסם עד החרמה • מטה מוסדה •
 מטה המכה את נוף האדם עד היסוד • וקרוב לזה תרגמתי • עליו • על אשור , הנזכר במקרא
 הקודם • בחופים ובכנורות • בתופין וככורין ישנחון בית ישראל • (הכשדי) • ובמלחמות

תנופה

תרגום אשכנזי

דא ערטענעט פויק' אונד הארפע , דא קעמפפט מאן אין דעפטיגער שלאכט .
 (לג) יא , לענגסט איזת הפחה , צוגעריכטעט , לענגסט דעם קעניג (פאן אשור)
 בערייטעט , טיף , פאן ווייטעם אומפאנגע , אין שייטערהויפען פאן פלאממענדעם
 האלצע . דעם עוויגען הויך לאדערט דארין , וויא שוועפעלשטראס . —
 לא (א) וועה' דעגען , דיא נאך מצרים הינאכ ציהען אום הילפע , אויף ראססע
 זיך שטיצען ! — זי פערטרויען אויף דער וואגען מענגע , אויף מעכטיגע
 רייטערייא , — אונד ווענדען זיך ניכט צום הייליגסטען ישראל'ס , זוכען דען עוויגען
 ניכט

ב א ו ר

תנופה . קרבא תקיפא . (הכ"ל) . זכן תרגמתי אשכנזית . (לג) כי וגו' . פה ידבר המליך
 הקדוש במל מן מפלת סנחריב לפני ירושלים , ואמר , שכבר ערך לו ה' את החופת , אשר בגי
 נן הטט , סמוך לעיר ירושלים , שהיא מקיס גמעב , אשר השליכו שמה כל דבר נחאס , לשרפו
 נא , וסס הוכן מניח למלך אשור הממנחה , לרדת אל עמקי נור רחב ידים , מלא טינופת ,
 כשרפת בלבת אש על עניס רבים , ורוח נשמת אף חמת ה' יבער בו כנהר גפרית , מולק בלהבת
 שלהבת . מאחמול . כנרזמן רב , וכודע , כי זמן עבר יקרא לפעמים אחמול בלשון עבר , וזמן
 עתיד מחר . הפחה . סס מקיס מטוכף' סניב לירושלים , וסס שליכו כל דומן , ויעלה ממנו
 עשן . (ראנ"ע) . וראה מזה בספר מלכים ב' (כ"ג ו"ד) , ובספר ירמיהו (י"ט ב') .
 מדורחה . מערכת עניס על האש קרויה מדורה . (רש"י) . ועל פיוז'ל תרגמתי .

לא (א) הוי וכו' . הכנולה הזאת נחלקת לשני חלקים , נחלק הראשון , מפסוק א' עד
 פסוק ד' , נבא הנביא על עשרת השבטים , אשר שלחו מלכאים אל סוף מלך מצרים ,
 בימי הזע נן אלה מלכם , כמו שכתוב בספר מלכים ב' (י"ז ד') , ויעד להם , שלא תועיל
 להם עזרת מצרים , רק יפלו ביד מלך אשור , ויגלו אחרם . ובחלק השני , מפסוק ד' עד
 סוף הפרשה , נחם המליך הקדוש את אנשי יהודה , העומדים בצרה מפני סנחריב , ובשר להם
 מפלתו

מבלל יופי

הרג רב , כמו צעת , כמו ביום הכתי כל צבור , יוס צעקתי בלילה נגדך , וכן כל ביום
 ההוא שאמר על העתיד , ופירוש בנפול מגדלים ארים גדולים , וכן ת' רבצין , והם ממחנה
 אשור כמו שאמר ויכחד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה מלך אשור : (כו) שבעה הים , ר"ל
 אורות גדולות רבות , כמו שבעתים יוקס קין , ר"ל נקמות רבות לא שני פעמים שבעה
 לגד , כי חשבון שבע ושבעה יבוא להגדיל החשבון כמו שבע יפול צדיק וקס , שבע כחטאתיכם
 והדומים להם : (כו) משאח , בה"א לנקה , ואינה לכנוי כי היא רפה , ענין
 הטעינה והמשא : (כה) ורחו , ודיבור , וכן ת' וממריה כמו שאמר שפתיו ולשונו כן
 אמר ורחו , או יהיה פירוש מרוחו מלאכו , והוא המלאך שהכה במחנה אשור : צואר ,
 שראו גור והאל"ף למסך : וחצה , כלומר יחלק הגוף , כי עד הנואר יהיה מכוסה באותן
 הים , ומן הנואר ולמעלה יקיה מגולה , [ובשרש חכה וזה שאמר עד הנואר יחכה מדבר
 על הזכה שהכה מלאך ה' במחנה אשור והוא דרך משל כמו מי הנחר שהגיעו לאדם עד
 נוארו כן מחנה אשור כלו כולם ולא נשארו אלא מעט כשעור הראש אלא הגוף ל"ס] , ובפי'
 שחאל ב' כתב , ולשון סני ומחנה ומחית אינו אלא חלק החלק מהכלל פעמים הוא חלק
 בחלק כזה והיו ברוב ופעמים אינו כזה כמו עד נואר יחכה והנואר אינו חכי הגוף כזה
 וממנו ולמעלה אינו אלא קפת מעט מהגוף וכן חכיו שרפתי כמו אש : להנפה , מקור בתוספת
 ה"א מננין הפעיל : בנפת הוא שם סמוך והנפרד נפה ונא מלעיל מפני מלה ועירא שכתבה
 ובדברי רבותינו ז"ל קראו נפה לכברה שמרקדין בה את הקמח ואמרו נפה שנוחיה את הקמח
 וק' לטת את הסולת ונקראת כן לפי שמינין אותה אינך ואינך כשמרקדין את הקמח :
 (כט) בחליל

ישעיה ל לא קמ

במלחמות הנופה נלחם בה כס ק' : (לג) פירוש מאתמור
 הפחה גם הוא היא ק' למלך הוכן העמיק הרחיב מדרגה הש
 ועצים הרבה נשמת יהוה כנחל גפרית בערה בה :

לא (א) הוי הירדים מצרים לעזרה ועל סוסים ישענו ויבטחו
 על-רכב פי רב ועל פרשים פירעצמו מאד ולא שענו על-

קדוש ר ש י

בל המקומות אשר עברו שם והשחתם וזיוס מפלתו יגות יי אליהם על שועת
 מפלתם והם יהיו בתפוס וכיגורות . וכה פחרון המקרא בסירוס והיה בתפוס
 וכיגורות כל מעבר מטה מוסדה אשר יגות יי עליו ובמלחמה תנופה שוא עעלה
 ומוריד נלחם כס הקצ"ה . ומדרש אגדה תנופת קציר העומר עומדה לישראל
 באותה מלחמה כי ליל ששה עשר בניסן הים : (לג) כי ערוך מאתמול . יום
 שני לבדיחות עלם יום שיש לו תמול ואין לו שלשם : תפחה . גיהנם שכל המהפחה
 ביצרו נופל שם : לולך הוכן . ללורך סנחרב וחילו . מדרגה . לשון אש נסקת
 מערכת ענים על האש קרויים מדרגה : נשמת יי . נפיתת רוחו : בוערה .
 בוערת :

לא (א) הוי . על השוע ועשרת השבטים הירדים ממצרים לעזרה : אשר שלתי
 מלחמים אל סוה מולך מנרים (מלכים ב' י"ז) : ועל סוסים . הבאים משם
 שהם קלים לרוך : ישענו (כמו ולא שעו אל קדוש יעקב) כמו שעשה חזקיהו
 שנאמר

מבלל יופי

(בט) בחליל , הוא עכלי זמר ופירש רש"י שהוא שקורין קרעלש בלע"ז ונקרא כן לפי שהיה
 חלול , ויונתן מרגס לבללן . (ל) ונחת , שם שרשו נחת עכון ירידה מרגוס וירד ונחת :
 (לב) מוסדה , שם , וה"ל הכנוי נחה והיתה ראויה במסיק : נלחם בה , כתוב
 דונה לומר ^{תפחה} במחנה כי הוא בלשון נקבא כמו העמדה האמת אם תפחה עלי
 מנסה , וקרי כס באנשי המחנה : (לג) מאתמול , באור"ק כמו בסולם והוא היום
 שעבר בקרוב או בדחק והאל"ף נוספת : הפחה , הוא אש גיהנם , בעכלל בא בתוספת
 ה"א ומלרע שהוא ען ומספת לפנים אהיה : [ונקרא דין הרשעים בגיהנם מספת על שם התפת
 אשר בני בן הנס לפי שאלתו המקום הפסות שבמקומות כמו שנקרא גם כן שבר הנדויקים
 גן עדן כי הוא המקום הנבחר והטוב שכל הארצות , ואפשר לומר כי שרשו פחה ונקרא
 הגיהנם תפתה כי המפתה ביצרו נופל שם והת"ו בראשו נוספת כמו בתרעה לאמר , ויש
 אומרים כי נקרא תפתה לפי שהוא מקום רחב לקבל כל הרשעים , והוא מענין יפת אלהים
 ליפת , ומרגוס כי ירקוב ארי יפתי : הוכן קמין , כי הוא פועל עומד ובמכלל והוא
 ציטוני כמו שאמר כי ערוך מאתמול תפתה : הרבה , שם , והם בנר"י כלם כי אין כלם
 במיכות והעמדת כל הרבה בשתי נקודות וכל ארבה בשלש נקודות ואין בו קנן כי הוא
 ענמו קנן , ותפתה ^{זכרו} זכרו בפסוק בלשון זכר ^{ובלשון} ובלשון נקבה : נשמת , ה' הוא
 ההבל היוצא מן הספה שיקרא נשמה וכן אמר נפשו גמלים ^{תלהט} :

לא (ד) יקרא מו א 16